

Hányan fordították görögre a Tórát?

GRÜLL TIBORNÉ ESZTER
Szent Pál Akadémia

Az ún. Aristeas-levélből részletes beszámolót olvashatunk – a szerző szerint [II.] Ptolemaios által kezdeményezett és finanszírozott – tórafordítás előzményeiről és körülményeiről. A valószínűleg az i.e. 2. század közepén keletkezett pszeudepigráf mű a közismert történetben leírja, miként küldött a jeruzsálemi főpap az uralkodó kérésére minden törzsből 6 tekintélyes és kiváló férfiút a projekt megvalósítására (46. c.). Később a fordításban résztvevő személyek száma több variációban felbukkan: egyaránt találkozhatunk a 70-es, a 71-es és a 72-es számmal. Érdekes módon a *Maszekhet Szofrim* 1. fejezete a 72 fordító mellett egy másik hagyományt is őriz, amely szerint összesen öten fordították le a Tórát.

Az Aristeas-levél tartalma a modern szakirodalomban újra az érdeklődés homlokterébe került. Egyre többen vizsgálják a beszámoló egyes elemeinek hitelességét. A legújabb monográfiák közül kiemelendő Nina Collins: *The Library in Alexandria and the Bible in Greek*, 2000; Sylvia Honigman: *Septuagint and Homeric Scholarship*, 2003; Benjamin Wright: *The Letter of Aristeas* (Collins részéről találatnak a levél egyes állításai leginkább hitelre méltónak, Wright pedig a legszkeptikusabb). Az egyes könyvek fordításának aprólékos egybevetése mind a szkeptikusok, mind az Aristeas-levelet kiindulási pontként használók számára jeletősséggel bír. A vizsgálatok során egyes lexikai elemek, továbbá a szórend, illetve grammatikai jellegzetességek egybevetését, elemzését szokták elvégezni. A számítógépes adatbázisok (CATSS) nagymértékben megkönnyítik a kutatásokat. A modern fordítástudomány eredményeit felhasználva ma már nem csupán a „szószerinti – szabad fordítás” pólusai között választhatunk, hanem a szabad fordításon belül is többféle kritérium áll rendelkezésre (ld. Theo van der Louw: *Transformations in the Septuagint*, 2007.). A tudományos konszenzus jelenleg amellet szól, hogy az egyes könyveket egy-egy külön fordító ültette át görögre (ld. többek között Hayeon Kim: *Multiple Authorship of the Septuagint Pentateuch*, 2019), azonban újra és újra fellángolnak a viták pl. a Genézis egyenlenségei kapcsán; a Genézis és Exodus fordítójának azonosságát illetően; illetve az Exodus utolsó egységének (36–40. fejezet) eredetére vonatkozóan.

Előadásomban először az ókori beszámolók hagyományszálait értelmezem. Ezután röviden rátérek a paradigmaváltások okaira; végül a Genézis és az Exodus kapcsolatával, illetve az Exodus és a Deuteronomium viszonyával foglalkozom, és megvizsgálom egy új paradigma felállításának lehetőségét.